

Eesti kohanimedest

Peeter Päll, Eesti Keele Instituut

Lasteaiaõpetajate seminar

Tartu, 30.01.2014

Narva, 05.02.2014

Mis on nimi?

- Nimi on lühiühenduslik viis kellegi-millegi eristamiseks (sildistamiseks) omasarnaste hulgas
  - lühike (väldime kirjeldust)
  - meelevaldne (nime saab muuta)
  - sõnaline (vrd lühendid ja numbrid)
- Nimi “ei tähenda seda, mida tähendab”
- Nime tähenduseks on objekt, keda-mida ta tähistab, muu on nime etümoloogia

Mis on kohanimi?

- Kohanimi = koha nimi
  - nimega üksus maastikul, mille järgi orienteerutakse
- Kohanimed on praktiliseks suhtluseks, mitte ilu pärast
- Kui kaob koht või tema olulisus, siis võib ka nimi kaduda

Kui palju on kohanimesisid?

- Eesti suurim kohanimekogu (kartoteek) on Eesti Keele Instituudis (<http://heli.eki.ee/kohanimed/>): 540 615 sedelit
- Tegelik arv võiks olla vähemalt kolm korda suurem, seega 1,5 mln
- Lõplikku arvu ei saa kindlaks teha, sest nimistu kogu aeg muutub
- Nimede sagedus 12-13 nime/km²
- Veel arve: 640 000 maaüksust, 16 000 tänavat-väljakut, 4500 järve, 1300 saart, 1800 jõge (KNR – 42 000 nime)
- Maailma kohanimede arv ehk miljardites, suurimad andmebaasid sisaldavad 5-6 mln kohanime

Kui vanad on kohanimed?

- Paljude vanust on võimatu hinnata, räägitakse esmamainimisest, aga mitmed nimed on kindlasti ajast, kui paikkond asustati
- Külanimede mainingud XIII saj-st (LCD 1241)
- Talunimed kujunevad välja XIX saj-st (hajatalude esmamainingud XIII saj-st)
- Tänavanimed kujunevad enamikus XIX saj, esmamainingud (Tln) XIV saj-st

Millest kohanimed tekivad?

- Vanade kohanimede päritolu jääb sageli teadmata (*Pärnu, Rakvere, Rapla*)
  - muistsed isikunimed (+ *-vere, -la*)
  - keelest kadunud või ununenud sõnad (*Mahtra*)
  - vöörnime mugandused (*Kilingi, Norra, Taagepera, Voldi*)
- Suur osa nimesid on etümoloogiliselt läbipaistvad
  - loodusterminid (*Mustjõe, Pikkjärve*)
  - isikunimed (*Mihkli, Peetri*)
- Nimede ümbermõtestamine (rahvaetümoloogia):
  - *Laanemetsa < Lannamõtsa*

Mille järgi nimetatakse tänavaid?

- Vanad kohtade (talude, põldude, järvede) jne nimed, mis tulevad taaskasutusele
- Kirjeldavad nimed
  - koha asend ja kuju (*Kõver, Lai, Pikk*)
  - elukutsete v inimrühmade nimetused (*Ehitaja, Munga, Sepa*)
  - tähtsamate hoonete v paikade nimed (*Aia, Kooli, Raekoja, Sauna*)
  - majaomanike v valdajate nimed (*Erbe, Gonsiori*)
  - sihtkoha nimed (*Tartu maantee*)
- Sarjanimede panek (lilled, puud, liblikad..)
- Kõrtside osa Eesti kohanimistus

Millised on kõige sagedamad tänavanimed?

- Pargi tn – 126
- Põllu tn – 113
- Aia tn – 107
- Metsa tn – 101
- Uus tn – 87
- Jaama tn – 66
- vrd: Pikk tn – 45, Lai tn – 20
- Liigisõnad:
  - 78% *tänav*, 13% *tee*, 4% *põik*
  - muud: *aas*, *jalg*, *kaar*, *kael*, *kallas*, *kang*, *mägi*, *ots*

Millised on kõige sagedamad talunimed? [1938]

- Mäe – 1060
- Sepa – 1053
- Lepiku – 987
- Saare – 858
- Kopli, Kople – 843
- Kaasiku – 836
- Männiku – 793
- Kuusiku – 745
- Tamme – 728
- Kalda – 684
- Otsa – 640
- Allika – 573
- Nurme – 564

Miks lõpevad Eesti kohanimed täishäälikuga?

- Eesti asustusnimed on omastavakujulised
  - *Maarjamäe, Mustjõe, Valgjärve*
  - omastavatüvi on uus nimetav, vrd osastav (*seda*)
Nõmmet, Jänestet
- Liigisõna on neis nimedes juurdemõeldav
  - *Maarjamäe asum, Mustjõe küla, Valgjärve küla*
- Nimes Tallinn on samuti liigisõna *-linn*
- Enamikus loodusnimedes on liigisõna, seega nimi ise nimetavaline
  - *Munamägi, Võrtsjärv*

Millised on kodukandi kohanimed?

- Maal ehk kergem ülesanne kui linnas
- Linnakohanimed:
  - tänavad, peatused, pargid, veekogud...
  - ehitised ja rajatised, nt tornid, bastionid...
  - nimega majad, nt *Urla maja* (aga *Kawe Plaza?*)...
  - peatused, nt *Paberi*, *Taksopark*, *Autobussijaam*, *Linnahall*, *Tallinna Ülikool*.. (?)
  - ? restorandid, kohvikud, baarid
  - ? kauplused, ärikeskused
  - ? asutused, koolid, lasteaiad
  - ? tehased, pangad, organisatsioonid

Pilk nüüdisnimedele: majanimed 1

- *Admirali maja* (Ahtri 6), *Art Depoo* (Vana-Kalamaja 34), *Fahle maja* (Tartu mnt 84a), *Jõepargi elamu* (Priisle tee 8), *Järvepiiri korterelamud* (Astangu 21), *Karsti Kodu* (Karsti 1..5), *Kindlustuse maja* (Pronksi 19), *Lootsi maja* (Lootsi 3a), *Maakri maja* (Maakri 36), *Mäevärava maja* (Narva mnt 128), *Nautilus* (Vabaõhumuuseumi tee 2a), *Nordea maja* (Liivalaia 45), *Osten Tor* (Pärnu mnt 110), *Põhjatähe elamu* (Paadi 14a), *Reederi residents* (Suur-Patarei 2), *Risti residents* (Risti 14), *Rävala maja* (Rävala pst 19), *Šveitsi maja* (Roosikrantsi 11), *Villa Favorita* (Narva mnt 108)

Pilk nüüdisnimedele: majanimed 2

- Rotermanni kvartal: *Oranž maja, Pruun maja, Valge maja; Nisu- ja Rukkiveski, Uus Jahuladu, Vana Jahuladu, Elevaatorihoone, Laudsepatöökoda, Prooviveski...*
- Ülemiste City: *Ustus Aguri maja, Johannes Käisi maja, Artur Lindi maja, Ludvig Puusepa maja, Walter Zappi maja...*
- *City Plaza, Coca-Cola Plaza, Delta Plaza, Kawe Plaza, Metro Plaza, Triumph Plaza...*

Pilk nüüdisnimedele: lasteaianimed

- *Allika, Arbu, Asunduse, Endla, Haraka, Järveotsa, Kadaka, Kadrioru...*
- *Aiake, Delfiin*, Fidan(*), Hellik, Kajakas*, Kalli-kalli, Karikakar, Kaseke, Kelluke(*), Kiikhobu, Kiisupere, Kikas, Kirsike*, Kraavikrõll(*), Kullatera, Laagna Rukkilill, Lepatriinu, Liivalossi, Linnupesa, Lõvimeri, Maasikas*, Memme Musi, Mesimummu, Mesipuu*, Midrimaailm, Mikumanni, Mooniõied, Mudila, Muinasjutu(*), Mutionu, Muumipere, Mõmmik, Männikäbi, Männimudila, Mürakaru, Naba, Naeratus*, Nõmmekannike, Ojake*, Pallipõnn, Planeedi Mudila, Punamütsikese Mudilasmaja, Päevalille*, Päikene, Päikesejänku, Päkapikk, Pääsupesa, Pääsusilm, Rabarüblük, Rukkirääk, Rõõmupesa, Rõõmutarekese, Sajajalgne, Siisikese, Sinilind, Sipsik, Suitsupääsupesa, Sõbrakese(*), Südameke(*), Terakese, Tähekese*, Unistuse*, Vesiroos, Vikerkaar, Õunake**